

Попович Н.Г.
СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ГРУПИ НЕТЕРМІНОЛОГІЧНИХ ДІЕСЛІВ У НАУКОВОМУ ТЕКСТІ

Загальнонаукові дієслова широко використовуються, обслуговуючи мову науки, завдяки поєднанню в них конкретних і абстрактних ознак наукових понять, серед яких переважає високий ступінь абстракції. Ще акад. В.В.Виноградов відзначав широту семантичного обсягу дієслова, виділяючи його як більш об'ємне і гнучке, ніж інші граматичні категорії, а значення об'єднання й диференціації як різноманітніші, ніж в іменах.ⁱ

Особливості дієслівної семантики характеризують не лише семантичну структуру лексеми, а й окремі значення слова. Загальнонаукові дієслова мають абстрактну семантику, передаючи ідею процесу, і відображають ознаки, властивості динамічного характеру, абстраговані від реального об'єкта й оформлені як дискретні одиниці мовної семантики.ⁱⁱ Абстрактність і конкретність семантики дієслів пов'язується часто з поняттєвою основою значень, її широтою або вузькістю, з наявністю різних типів семантичних ознак – абстрактних широких, або, навпаки, конкретизуючих, які звужують семантичний обсяг слова. Дослідники дієслова відзначають у цієї частини мови різні ступені вираження загальної семасіологічної властивості – абстрактності значення.ⁱⁱⁱ У семантиці дієслова специфічно відображається діалектика абстрактного, загального і конкретного, індивідуального, окремого.

Наші спостереження показали, що навіть у межах одного наукового напрямку – філологічного – у різних його розділах відбувається висування нових ознак наукового слова, актуального для кожного з різновидів. Порівняємо вживання одного дієслова в різних видах статей: " Термінологічність у французьких науково-технічних текстах реалізується по-різному у власне наукових, науково-популярних і патентно-технічних текстах".^{iv}

"Уявлення про інваріантне видове значення породжує уявлення про дієслівну видову пару, тобто про таке протиставлення дієслів, у якому симетрично реалізуються змістові і незмістові відмінності, пов'язані з видовою характеристикою".^v

Науковий текст відкриває загальну закономірність формування значень загальнонаукового дієслова: кожна з його диференційних ознак отримує своє відображення в семантиці певної тематичної групи слів. Так, члени дієслівного ряду "систематизувати" – формувати, комплектувати, згрупувати – формують таку ознаку як приєднання за обраною ознакою, а загальнонавчені дієслова типу "збільшуватись/зменшуватись", "входити/виходити" висувають таку саму ознаку поняття, але з точки зору кількісного складу.

Предмет завдяки вживанню загальнонаукових слів мислиться більш абстрактно, як представник цілого класу, а не одиничний випадок.

Як показав аналіз, науковий стиль накладає значні обмеження на лексико-семантичний інвентар дієслів всіх досліджуваних груп. На лексемному рівні це виражається в тому, що в наукових текстах використовується лише незначна частина словникового потенціалу дієслів.^{vi}

Багатозначні в системі загальнолітературної мови дієслова досліджуваних груп актуалізують у наукових текстах лише окремі (одиничні) свої значення, при цьому, як правило, абстрактні, тобто ті, що відповідають основній специфічній стильовій рисі наукового мовлення – абстрактно-узагальненості. Характерно, що в даному мовленнєвому спрямуванні в сфері загальнонаукових дієслів 87% вживань – абстрактні лексико-семантичні варіанти і відповідно тільки 13% – конкретні. Звуження об'єму значення дієслів супроводжується його конкретизацією.^{vii}

Використання конкретних лексико-семантичних варіантів дієслів виділених груп звичайно мотивоване особливостями змісту наукового мовлення і у більшості випадків спостерігається при описуванні експериментів, конкретних спостережень над мовою.

Загальнонаукові дієслова мають значення, які відображають буттєві (дієслова-зв'язки), причинно-наслідкові, класифікаційні та деякі інші відношення, а також – при вираженні діалогічності, які позначають процес мовлення і мислення. Оскільки склад лексико-семантичних варіантів дієслів досліджуваних груп, які затвердились у науковій сфері спілкування, вузький, то на них покладається велике функціональне навантаження. Причому висока вживаність у науковому стилі тих чи інших дієслів твориться високою частотою використання окремих їх лексико-семантичних варіантів (інші значення або зустрічаються поодинокі, або, як зазначалось, не використовуються зовсім). Так чи інакше, ці дієслова в науковому мовленні не рідко є частіше вживаними, ніж у загальнолітературній мові, де лексема становить собою єдність усіх своїх значень.

1. Дієслова класифікації: класифікувати, класифікуватися, ділитись, підрозділяти, підрозділятися, перетинатись, розчленовувати, розчленовуватись, розмежовуватись, членувати, членуватись, диференціювати, згрупувати, групуватись, аналізувати, градуватись, узагальнюватись, зіставлятись, ототожнювати, формувати, комплектувати.

Відношення класифікації – це відношення між загальним і частковим, класом і його елементами. Для них найбільш характерними є відношення перетину, тотожності і включення.

Звернімося до текстів: "Таким чином, в результаті наявності у мовних одиниць ознак речення їх можна згрупувати у три типи..."^{viii}, "...видно, що аналізованим синтаксичним утворенням властиві дві-три ознаки речення, а це не дозволяє ототожнювати їх із словосполученнями".^{ix}

Всі дієслова цієї ЛСГ знаходяться між собою в певних стосунках, більшість дієслів може або взаємозамінюватись, або замінюватись одне одним частково за певних умов, виявлених нами при аналізі контекстів лексико-семантичними варіантами дієслів класифікації.

2. Дієслова конкретного фізичного руху: підкреслити, підкреслювати, підкреслюватися, роз го ртатися, супроводжуватись, нівелюватися, локалізуватися, калькуватися, стимулюватися, нейтралізуватися, аналізуватися, деавтоматизувати, простежуватись, трансформуватися, деформуватися, сформувати, формувати, інтенсифікуватися, активізуватися, фіксуватися, субстантивуватися, модифікуватися, домінувати, формалізуватися, патентуватися, спостерігатися, репрезентуватися, інтегруватися, акумулювати. Категоріально-лексичною семою, яка поєднує ці дієслова в одну лексико-семантичну групу, є сема, яка визначає мету дії: виділити, зосередити увагу, вони сигналізують, по-перше, про виділення у межах синтагматичних класів певних підкласів, по-друге, – про розмитість меж між класами, бо притаманні дієсловом різних класів, по-третє, про актуалізацію потенційних сем, завдяки чому виявляються зв'язки цієї ЛСГ з іншими (наприклад, ЛСГ розташування).

Категоріальна сема виражається в дієслові і уточнюється префіксом.

" Проаналізуйте переклад термінології та іменників з абстрактним значенням ".^x

"Пунктуація в даному випадку сигналізує про інтонацію, тобто про межі фраз".^{xi}

Дієслова фізичної дії представлені в наукових статтях вдвічі більшою кількістю лексем, ніж дієслова руху, однак кількість слововживань значно менша.

3. Дієслова мовлення: характеризувати, пояснюватись, описуватись, схарактеризувати, рекомендувати, цитувати, кваліфікувати, конкретизувати, дебатоватися, ілюструвати, апелювати, констатувати.

Напр.: " Академічна граматика, наприклад, кваліфікує їх як особливий тип односкладного речення".^{xii}

Дієслово характеризувати у більшості зафіксованих вживань (15% від дієслів даної групи) представлене основним значенням – "давати характеристику комусь, чомусь, визначати риси, особливості когось, чогось" (див. СУМ).

Однак при суб'єкті-істоті цей лексико-семантичний варіант вживається рідко.

При суб'єкті-неістоті він модифікується, перестає позначати дію мовлення: "...виділення тих мовних особливостей, які характеризують стиль", тобто він позначає вже не дію, а відношення. Необхідність частого позначення відношень, регулярна повторюваність у подібних контекстах є головною причиною високої частотності дієслова характеризувати в наукових філологічних статтях.

Наведені дієслова мають у науковому мовленні значно вищу частотність вживання, ніж у загальнолітературній мові, тобто є для наукового стилю більш характерними, ніж для інших різновидів. Аналіз показує, що дієслова мовленнєвої семантики є зручним лексичним засобом вираження діалогічності. Помічено, що ті дієслова, які в основних значеннях називають рух або фізичну дію і її носіями динамічної ознаки^{xiii} в науковому мовленні при вираженні діалогічності актуалізують процес мислення. Природно, ще більш активно в цій функції вживаються дієслова мовлення, використовуючись при цьому найбільш абстрактних значеннях.

Проілюструємо дане положення на матеріалі ще одного найбільш частотно вживаного дієслова цієї групи: " Один із її аспектів можна сформулювати таким чином: чи є реченнями в повному обсязі цієї синтаксичної одиниці звертання, слова-речення, вигуки тощо".^{xiv}

Як бачимо, дієслово не вжите в своєму основному значенні – (див. СУМ), а вжите для передачі процесу мовлення.

Отже, нерідко дію мовлення позначають дієслова, які не є дієсловами мовлення: підкреслювати, стверджувати, формулювати, трактувати, тлумачити, диктуватись.

"Так трактувати літературні явища донедавна було незручно, неприйнятно, зрештою, невігідно...", "Можна по-різному трактувати такий спосіб використання біблійних символів"^{xv}, "...так і розкрити спільне і національно-специфічне в їх структурах і функціонуванні, бо, як підкреслює Ф.П.Філін, "це зв'язки між словами,...".^{xvi}

Ці дієслова тематично співвіднесені з сферою наукової діяльності і спільним у них з ядром даної ЛСГ є віднесеність дії до категорії істоти.

З наведених прикладів видно, що загальнонаукові дієслова мають у науковому контексті абстрактне контекстне оточення.

4. Дієслова для вираження логічних зв'язків, умови, причини, мети: свідчити, підтверджувати, доводити, зумовлювати, створювати, ототожнювати, асоціюватись, узагальнити, стимулювати, зіставлятися, осмислювати, простежуватись, компенсувати, мотивуватися, уможливити, дорівнювати, уодноманітнювати, підпорядковуватися, видозмінитися, превалювати, співвідноситись.

"Емоційне й експресивне в мові (мовленні) настільки тісно переплітаються, що деякі автори їх отожднюють", "Естетизуючись, елементи мови глибше осмислюються, стають точнішими, а отже, і експресивними".^{xvii}

Перелік подібних прикладів може бути продовжений.

5. Дієслова на із значенням "створити об'єкт": моделювати, конструювати, накреслювати.

Дієслова аналізованого угруповання описують ситуацію створення об'єкта шляхом складання певних частин (компонентів).

6. Дієслова буття, способу існування: функціонувати, базуватись.

Слід відзначити, що зв'язки й стосунки всередині майже кожної ЛСГ здатні перетинатися, у зв'язку з чим внутрішня структура таких груп не завжди визначається вичерпно точно. Слова можуть бути членами іншої підгрупи на підставі подібності своїх значень, на підставі спільності означуваного явища дійсності. Зіставлення дієслів – членів ЛСГ показує, що відмінності в семантиці цих слів, виявлені на рівні диференціюючих семантичних компонентів, пов'язані з реалізацією декількох ознак:

- які вказують на ступінь узагальненості дії;
- які характеризують дію чи процес;
- які орієнтують предмет відносно чогось;
- які стверджують, заперечують або припускають.

Комбінація цих ознак більшою чи меншою мірою створює семантичну своєрідність загальнонаукових дієслів.

Виявилось, що найбільш послідовно в семантиці даних груп представлені семи "поділяти" і "виділяти", за допомогою яких передається ідея членування й виділення.

ЛСГ мають відкриті структури, містять частину семем, спільних для різних ЛСГ. Між групами помітні міжгрупові зв'язки, особливо у тих, семемах яких мають кількісну семантику загального характеру, що конкретизується в словосполученнях.

Виходячи з проведеного аналізу, ми бачимо, що склад і кількість виділених лексико-семантичних груп значною мірою залежить від того, що ми беремо за основу, коли класифікуємо, від аспекту поділу і від ступеня конкретності аналізу.

Між деякими ЛСГ немає чітких меж, бо самі вони не однорідні, все залежатиме від масштабу аналізу.

Останнім часом значно поживався інтерес до функціонально-стилістичного вивчення лексики, зокрема лексико-семантичних груп загальнонавчаних дієслів. Для наукового стилю характерним є використання як абстрактних, так і конкретних значень загальнонавчаних дієслів.

Використання конкретних лексико-семантичних варіантів дієслів, як правило, мотивоване особливостями наукового мовлення.

Аналіз показує, що відбір науковим стилем певних абстрактних значень загальнонавчаних дієслів закономірний. Адже дослідники наукового стилю відзначають тенденцію слів до однозначності, підкреслюючи її принциповий характер, прагнення до точності. Спостереження над функціонуванням загальнонавчаних дієслів підтверджують наявність цієї тенденції і свідчать разом з тим про необхідність деяких уточнень.

Для дослідження семантичної структури дієслова був здійснений дистрибутивний аналіз поверхневої структури всіх його модельних уживань. Виділення морфолого-синтаксичних моделей відбувалось у кілька етапів. На першому етапі для кожного використання дієслова встановлювався його смисл на основі тлумачного словника (СУМ) і записувалася морфолого-синтаксична модель.

Виявилось, що в багатьох випадках той же самий смисл знаходив своє формальне вираження не в одній, а в двох-трьох і більше моделях. На другому етапі була зроблена спроба звести дві і більше моделі, які асоціюються з одним і тим самим смислом, до однієї, що сприймалася за основну, а її різновиди – за її варіанти.

З метою встановлення інваріантного значення загальнонавчаного дієслова був проведений компонентний аналіз: виділення загального в семантиці смислів для кожного варіанта основної моделі, для всіх варіантів цієї моделі і, нарешті, для всіх основних моделей (виділялися стійкі компоненти, завжди повторювані і істотні).

Серед варіантів значень ми виділили, з одного боку, значення, які вживаються регулярно, і, з другого – які вживаються епізодично. Отже, виявляється, що загальнонавчані дієслова звичайно виступають як багатозначні і положення про реалізацію багатозначним словом в більшості випадків тільки одного значення є справедливим, але тільки стосовно значень, які входять в ядро лексичного потенціалу даного різновиду мовлення.

Дослідження показало, що загальнонавчані дієслова використовуються в текстах аналізованих статей більш активно в своєму основному значенні (69%).

Треба відзначити, що з числа абстрактних значень активно використовуються не всі, а ті, що виявляються більш зручними для реалізації комунікативних завдань в даному різновиді контексту – втілення результатів наукового пізнання, характеристики суттєвих ознак явищ, зв'язків, відношень між явищами. Наприклад, вживання дієслова носити в значенні "мати, містити, характеризуватися чимось...": носити характер, дієслова будуватися в значенні "мати за основу, джерело; базуватися": будується на основі..., дієслова викликати в значенні "породжувати, бути причиною чогось": це викликало зміни...

Такого типу наведені дієслова в аналізованих текстах не використовуються в своїх основних значеннях, значить можна говорити про те, що вони тут змінюють свій семантичний статус, частково або повністю десемантизуються^{xviii}, або їх значення послаблюються семантично.

Всі загальнонавчані дієслова з проаналізованих нами текстів можна розподілити на такі лексико-семантичні групи:

1. Дієслова, які позначають процеси рухово-динамічного характеру: приводити, призводити, призвести, виступати, йти, входити, досягати, проходити, переходити, вступати, прийти, відносити, віднести, вво-

дитись, внести, вносити, досягти, зводиться, передавати, охоплювати, об'єднувати, одержувати, переміщуватись.

"Нерідко бажання висловитися оригінально, "по-сучасному" змушує мовця (автора) апелювати до престижних наукових і технічних термінів, унаслідок чого вони актуалізуються, стають основою для експресивних метафоричних побудов, одержують повний функціонально – стилістичний статус, переходять із вузькоспеціальної сфери слововжитку в сферу усного побутового, фольклорного, художнього, публіцистичного мовлення..."^{xix}

Тут наявна тенденція наукового стилю до регулярного використання відносно вузького кола даного виду лексем. При цьому характерним є те, що вони мають переносне значення і для них ці вживання є частотними, в чому і проявляється абстрактний характер наукового мислення. Згідно з нашими даними, частка слововживань основних, конкретних значень вищезазначених дієслів склала 5%, а частка вторинних лексико-семантичних варіантів абстрактного значення становить 95%.

2. Дієслова буття, існування: бути (всі часові форми), існувати в значенні "бути ким, чимось, якимось", в цих же значеннях: бувати, перебувати, лежати, відбуватися, здійснюватися, проявлятися, виступати, носити, здійснювати, проводити, виконувати, робити, вивчати, розглядати, торкатися.

При вживанні в подібних типізованих висловлюваннях текстова функція цих дієслів може бути визначеною як участь у характеристиці явищ, які вивчаються. У цій функції ці дієслова використані приблизно в 65% вживань. Порівняємо і інші вживання: "це положення не є загальноприйнятим", "...абсолютно кожен поетичний текст являє собою унікальний зріз цієї історії,...", "...усе ж таки становлять собою результат наслідування російських традицій".

Характерним є те, що текстове оточення при таких дієсловах має абстрактно-узагальнений відтінок.

У даних дієслів наявна тенденція виступати в ролі дієслова-зв'язки.

3. Дієслова для описування кількісної властивості, міри, ступеня описуваних явищ: досягати, коливатися, падати, зростати, збільшуватись, зменшуватись, звужуватись, розширюватись.

4. Дієслова, які виражають причинно-наслідкові відношення: призводити, вести, супроводжуватись, призводити, спричиняти, спричинятися, викликати, вести, визначати, впливати, породжувати, впливати, справляти вплив, пояснюватись, вимагати, говорити.

Дані дієслова актуалізують значення "породжувати, бути причиною чогось": " Процеси активної лексичної взаємодії української і російської мов впливають на склад їх синонімічних рядів"^{xx}, " Це було відкриття, що вирішальним чином вплинуло на всю естетичну свідомість доби"^{xxi}

5. Дієслова на позначення думки, розумової діяльності, мовлення: відносити, віднести, в значенні "зраховувати до якогось розряду", вказати, вказувати, зазначати, відзначати, стверджувати, говорити, вважати, називати: "Емотивна експресивність крім елемента образності включає елемент оцінності, який зумовлює такі категорії, як стилістично високе (піднесене) і стилістично знижене"^{xxii}

Дієслова даної групи відображають класифікаційні відношення і разом з тим позначають розумову діяльність, в они виступають як засоби вираження діалогічності, маючи розумову семантику, відображають логіку мислення.

Дієслова називати, називатись, назвати вживаються авторами статей для найменування наукових понять, які ще не отримали термінологічного позначення. Порів.: "...і надаремно І.Оржицький називає Р.Мельника ліриком в авангардовій тональності"^{xxiii}, "Водночас невизначеність і змінюваність меж дійсності з різних точок зору іменується по-різному"^{xxiv}

Специфіка функціонування даної ЛСГ в науковому тексті полягає, насамперед, в тому, що вони використовуються з метою вираження діалогічності. Разом з тим, як свідчить аналіз, вони активно використовуються при характеристиці зв'язків між явищами, логічних зв'язків.

Високочастотна вживаність в аналізованих контекстах зазначених дієслів пов'язана з тим, що їх використання визначено не конкретними особливостями авторського мовлення, а типовим змістом наукових текстів і характером наукового мислення, а також необхідністю застосування в будь-якому науковому тексті певних прийомів і засобів спілкування. Зазначені дієслова можна вважати внутрішньостильовими синонімами. Приблизна еквівалентність цих дієслів: Як говорить (пише, вважає, відзначає і т.п.).

6. Дієслова на позначення кваліфікації предмета: є, становити, вважатися, полягати, мати характер, відзначатися, використовуватися, служити, виступати в ролі, включати, об'єднувати, входити до складу, належати, відносити, вводиться.

Логічний виклад думок пов'язаний з вільним оперуванням синонімічними виразами для передачі логіко-семантичних відношень між поняттями – модально-логічних і предметно-логічних. Саме з цією метою і використовуються вищезазначені дієслова.

7. Дієслова на позначення різного роду угруповань: складати, утворювати, містити, охоплювати, поєднувати: "А проте графоман, що складав тоді головний корпус "ідейності, партійності і художності", захвилювався не на жарт..."^{xxv}

Ядром цієї ЛСГ є дієслово складати, яке, за нашими даними, актуалізує в текстах статей філологічного змісту тільки 3 своїх значення з 10, зафіксованих у Словнику Української Мови^{xxvi}, а саме: "Утворювати, давати в сукупності, сумі"; "Бути змістом будь-чого, утворювати собою щось."

Помічено, що автори статей, коли виникає потреба в кількісній характеристиці досліджуваних явищ, досить активно вживають певні мовні засоби і контекстне оточення аналізованих варіантів можна назвати

типізованим. Таким чином, узагальненістю відрізняється не тільки аналізоване дієслово, а й його оточення.

Нами помічене часте вживання дієслова складати в ролі дієслова-зв'язки. Суб'єктом подібних вживань є іменник (іменникове словосполучення), яке позначає наукове поняття типу: основа, головне, найхарактерніша риса і т.п. Активно вживаються і дієслова інших ЛСГ^{xxvii} у ролі зв'язки, що підтверджує думку Митрофанової О.Д. про часткову десемантизацію дієслів у науковому тексті.^{xxviii}

Вживання інших значень даного дієслова не помічено.

8. Дієслова на позначення результативності дії: давати, доставляти, приносити, уможливлювати, забезпечувати, приносити результат, надавати, доводити: "Це легко доводить аналіз так званих "вічних образів" його оригінальної поезії".^{xxix}

Аналіз показує, що регулярне використання лексико-семантичного варіанта "приносити, доставляти як результат" пов'язане з тим, що він виявляється зручним засобом характеристики зв'язку явищ, властивостей, переходу одного явища в інше.

Інший лексико-семантичний варіант дієслова давати – "забезпечувати комусь щось, робити можливим" як правило актуалізується у складі словосполучення давати підстави, яке в свою чергу сполучається з дієсловами думки й мовлення.

В такому значенні дієслово давати функціонує найчастіше, демонструючи специфіку наукового стилю.

9. Дієслова класифікації: поділити, розмежувати, розмежовувати, відмежувати, роз'єднати, розподілити, підрозділятися, поєднуватись, включати, включатися, виділяти, містити, міститись, існувати, мати, належати, складати.

Категоріально-лексичними семами, які поєднують всі дієслова в межах цієї ЛСГ, є семи, що визначають мету дії: "роз'єднати" або "поєднати". Їх різновидами є семи "розділити", "відділити", "приєднати". Дієслова даної ЛСГ позначають таку дію на об'єкт, яка має за мету розділити на частини, відокремити або з'єднати частини в одне ціле за якоюсь певною ознакою. Дієслова даної групи сигналізують, по-перше, про виділення в межах синтагматичних класів певних підкласів, по-друге, про розмитість меж між класами, по-третє, про зв'язок з ЛСГ розміщення.

Аналіз словникових дефініцій дієслів дозволив виявити дієслова розділити та належати як найчастотніші.

10. Дієслова з семантикою "створення": створювати, створити, робити, творити, ілюструвати, виробити. Семантична тема "створити об'єкт" властива всім членам даної групи. До ядерних лексем і лексико-семантичних варіантів зі значенням "створення" належать дієслова робити, створити, а всі інші – становлять периферію.

11. Дієслова, що виконують функцію діалогічності і існують у складі зворотів: як уже говорилося, треба сказати, можна говорити, є підстави говорити, інколи говорять про...

Лексеми представлені лише окремими абстрактними значеннями, потрібними для вираження діалогічності – це їх основна функція в текстах аналізованих статей.

12. Дієслова почуттів: сумніватись, відчуватися, відчувати, нехтувати, проїмати, вловлюватися, відгукуватися, збліднювати, цуратися, нагнітатися.

Аналіз праць філологічного змісту показав, що у текстах, де предметом дослідження є художня література, тобто текстів з літературознавства, фольклористики, частотність вживання дієслів почуттів різко збільшується, і майже не зафіксовано їх в статтях з мовознавства. Пояснити це можна їх залежністю від тексту в цілому. Можна спостерігати зв'язок дієслів почуття з дієсловами мовлення, інтелектуальної діяльності, сприймання.

Роль дієслів даної групи в текстотворенні зумовлена стилеутворюючими рисами наукового мовлення. Дієслова почуттів пояснюють, конкретизують, уточнюють наукові терміни. Зафіксовані випадки, коли автори статей залучають слова з яскраво вираженим емоційним забарвленням. Це може бути пояснено бажанням автора зняти емоційну напругу, що виникає у читача при засвоєнні однотипної інформації, щоб зробити інформацію більш, доступною, наочною, переконливою. Додаткова семантична інформація, якої набувають дієслова почуттів у мовознавчому тексті, значно бідніша, ніж та, що вони отримують у текстах з літературознавства і фольклористики.

Функціонально-семантичний аналіз загальноновживаних дієслів підтверджує зроблений раніше висновок про те, що в контексті наукової статті затверджуються лише ті дієслова, які відповідають її абстрактному характеру і, крім того, виявляються зручними для її комунікативних завдань.

Дослідивши й проаналізувавши загальноновживані дієслова в філологічних текстах, можемо зробити такі висновки:

1. Багатозначні в системі літературної мови загальноновживані дієслова представлені лише окремими лексико-семантичними варіантами. Майже не використовуються дієслова, які мають конкретну семантику, тобто ті, значення яких не відповідає узагальнено-абстрактному характеру наукового стилю. Спостерігається часткова десемантизація дієслів.

2. У залежності від того, наскільки близько стоїть лексико-семантичний варіант загальноновживаного дієслова до основного значення слова та частотності можна виділити в кожній ЛСГ основні і вторинні лексико-семантичні варіанти. Основні належать до ядра, вторинні – до периферії дієслів ЛСГ.

3. Регулярно використовуються, головним чином, ті значення загальноновживаних дієслів, які в даному контексті виявились найбільш оптимальними для вирішення його комунікативних завдань.

Отже, вони актуалізують лише деякі свої окремі значення – частіше одне, рідше – два-три.

4. Беручи участь у вираженні діалогічності, дієслова даних груп стають здебільшого дієсловами думки й мислення, тобто абстрагуються.

5. Статистичний аналіз підтверджує широке використання їх для вираження зв'язків між досліджуваними в контекстах явищами.

Частотне вживання тих чи інших дієслів зумовлене високою вживаністю окремих їх лексико-семантичних варіантів.

6. Абстрактне значення мають не тільки досліджувані групи дієслів, але і їх контекстне оточення.

7. На основі зіставлення словникових тлумачень аналізованих лексем і спостережень за функціонуванням загальноновживаних дієслів можна твердити, що в СУМ часто відсутнє тлумачення характерних для стилю наукової статті значень аналізованих вище.

ⁱ Виноградов В.В. Русский язык (Грамматическое учение о слове) – М.: Высшая школа, 1972. – 614с.

ⁱⁱ Украинская грамматика.-К.: Наук.думка, 1986. – С.85.

ⁱⁱⁱ Митрофанова О.Д. Научный стиль: проблемы обучения. – М.:Русский язык, 1976. – 200с.; Митрофанова О.Д. Глагол в научной речи // Русский язык в школе. – 1972. – №2. – С.80-86; Русанівський В.М. Дієслівні форми у і різних стилях мовлення // Статистичні параметри стилів. – К.:Наук. думка, 1967. - С.96-111; Русанівський В.М. Структура українського дієслова. – К.:Наук.думка,1971. –316с.

^{iv} Медведів А.Р. Стильові риси науково-технічного мовлення // Мовознавство. – 1980. – №1. – С.14.

^v Милославський І.Г. Вид дієслова в системі граматичних характеристик російської мови. // Мовознавство. – 1989. – №1. – С.11.

^{vi} Русанівський В.М. Спроба визначення семантичних груп дієслів на основі формальних критеріїв//Структурно-математична лінгвістика. – К.:Наук.думка, 1965. – С.59.

^{vii} Клименко Н.Ф., Пешак М.М., Савченко І.Ф. Формалізовані основи семантичної класифікації лексики. – К.:Наук.думка, 1982. –С.128.

^{viii} Іванова Л.П. Еквіваленти речень у російській мові // Мовознавство. – 1980. – №1. – С.19.

^{ix} Чабаненко В.А. Теоретичні засади дослідження експресивних засобів української мови // Мовознавство. – 1984. – №2. – С.11.

^x Коптілов В.В. Теорія і практика перекладу. – К.:Вища школа, 1982. – С.151.

^{xi} Іванова Л.П. Знач. праця. – С.23.

^{xii} Там же. – С.21.

^{xiii} Сучасна українська літературна мова: Морфологія (За заг.ред.акад. І.К.Білодіда). – К.:Наук.думка, 1969.-583с.

^{xiv} Якименко В.Я. Англійські каламбури в російських і українських перекладах // Теорія і практика перекладу. – К.:Вища школа, 1984. – №6. – С.66.

^{xv} Поліщук Я. Символи і метаморфози // Дивослово. – 1997. – №12. – С.3.

^{xvi} Їжакевич Г.П. Зіставна типологія українських і російських синонімічних рядів // Мовознавство. – 1989. – №4. – С.25.

^{xvii} Чабаненко В.А. Знач. праця. – С.14.

^{xviii} Митрофанова О.Д. Глагол в научной речи // Русский язык в школе. – 1972. – №2. – С.80-86.

^{xix} Чабаненко В.А. Знач. праця. – С.15.

^{xx} Їжакевич Г.П. Знач.праця. – С.29.

^{xxi} Дзюба І. Тарас Шевченко і Віктор Гюго // Дивослово. – 1997. – №5-6. – С.4.

^{xxii} Чабаненко В.А. Знач.праця. – С.14.

^{xxiii} Бондар А., Ботанова К. Новітня українська поезія: Генерація ікс, або отруїння голосом невідомого // Дивослово. – 1998. – №3. – С.3.

^{xxiv} Болтівець С. Психологія творення мови // Дивослово. – 1997. – №4. – С.31.

^{xxv} Сверстюк Г. Іван дзюба – талант і доля // Дивослово. – 1997. – №9. – С.3.

^{xxvi} Словник української мови (За заг.ред.акад. І.К.Білодіда в 11-ти томах). – К.: Наук.думка,1970.

^{xxvii} Бондарко А.В. Грамматическая категория и контекст. – Л.: Наука, 1971. – 116с; Русанівський В.М. Спроба визначення семантичних груп дієслів на основі формальних критеріїв // Структурно-математична лінгвістика. – К.: Наук.думка, 1965. – 152с.

^{xxviii} Митрофанова О.Д. Глагол в научной речи //Русский язык в школе. – 1972. – №2. – С.80-86.

^{xxix} Гальчук О. Поетичне осмислення Миколою Зеровим світової культурної спадщини //Дивослово. – 1997. – №8. – С.5.